

characterized. The main natural-geographical factors are investigated – relief, climate, water factor and nature reserve fund. It is determined that the advantage of Croatia is not only the clean and warm Adriatic sea, but also the availability of thermal waters and mineral springs, as well as a unique natural reserve fund. The significance of human-geographical factors – socio-geographical position, historical-geographical, demographic, cultural-historical, level of socio-economic development, material and technical base and transport factors are revealed. Interestingly, the accession of Croatia to the EU was not prevented either by the territorial problems that the country had with Slovenia, nor the restrained attitude of the population towards European integration, nor the external debt of the country, which exceeded the crisis mark for the European Union. An analysis of the level of economic development in Croatia showed that Croatia had become one of the poorest countries of the EU at the time of its accession to this organization. The analysis of the main indicators of socio-economic development of the country in 2017 showed that today Croatia has become a very attractive European country, which tourists are willing to visit. The basis of Croatia's economy is the service sector, whose share in the country's GDP is 70,8 %, of which direct revenue from tourism is 10,9 %. The key factor in the development of tourism in Croatia is the material and technical base. In particular, the system of accommodation of Croatia for quality and service is not inferior to other European countries. Roads are the most modern and safe in Europe. The importance of tourism development in Croatia for the ecological and geographical factor is analyzed. It has been determined that an effective system of governance has been created in Croatia for the protection of the environment. Effective state tourism policy contributes to improving the attractiveness of Croatia in the tourist market and accelerates integration processes in the world economy.

Key words: tourism, natural-geographical factors, human-geographical factors, ecological-geographical factor Croatia.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.72.15>
УДК 911.5:556(477.82)

О. Міщенко, канд. геогр. наук, доц.
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна

ВОДНІ ДЖЕРЕЛА ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СТРУКТУРІ САКРАЛЬНОГО ЛАНДШАФТУ

Дослідження гідрогеологічної ситуації Волинської області показує, що при формуванні водних джерел найбільше значення мають водоносні горизонти неоплестоценових і голоценових відкладів, а також верхньої крейди.

Обґрунтовано наявність просторової, часової, морфологічної структур у межах сакрального ландшафту. У межах просторової структури сакрального ландшафту, складовою якого служить водне джерело, виокремлено такі підсистеми: ландшафтна структура, водне джерело, абіотичні природні компоненти, рослинний і тваринний світ, антропогенно-техногенна складова, людина.

Досліджено водні джерела Волинської області, які пов'язані із релігійними подіями, міфами, символами та мають сакральне значення для жителів місцевих сіл, а подекуди й регіону.

Обґрунтовано необхідність проведення екологічного моніторингу, розробки системи заходів, які забезпечать не тільки охорону і збереження водних джерел області, а й поліпшать їх естетичний, екологічний, санітарний стан.

Ключові слова: водне джерело, сакральний ландшафт, структура, Волинська область.

Постановка проблеми дослідження. Сакральний ландшафт завдяки своїм унікальним природним і культурним складовим відображає та зберігає провідні світоглядні ідеї й цінності суспільства, служить важливим чинником його безперервного існування в часі, забезпечуючи передачу майбутнім поколінням великого масиву історичної інформації. Вода є одним із провідних сакральних символів у минулому та на сучасному етапі розвитку соціуму. У всіх релігійних обрядах світу воді відводилася і відводиться найважливіша роль. Підземні джерела, водоспади, річки, озера, моря і, звичайно, океани персоналізували у богів і богинь, яких необхідно було задобрювати. В Україні серед водних об'єктів найбільш сакралізуються джерела. Це пов'язано з переказами про лікувальні властивості води у джерелі, вияв чуда (церковних предметів чи святих) у їх межах. Окремим типом джерел є водосвятні – їх використовують у ритуальних діях, зокрема для припинення засухи та викликання опадів. Вивчення і аналіз водних джерел Волинської області у структурі сакрального ландшафту, їх сучасний стан та функціональне призначення зумовили вибір теми нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нами вивчалися водні джерела Волинської області, які мають сакральне значення та використовуються як об'єкти паломництва [12]. Сакральний ландшафт досліджувався переважно у контексті вивчення релігійних систем у межах гуманістичної географії, географії релігії. В Україні одним із перших дослідників цього питання був С. Романчук [18], який розглядав можливі варіанти сакралізації ландшафтів і виокремив практичні підходи у їх вивченні. Концепцію сакрального ландшафту розвивав М. Гродзинський [2]. Г. Денисик [3] у своїх працях розглядав зміст поняття *сакральний простір*, його класифікацію та відмінність від релігійного простору. В. Воловик [1] дослідив історію формування сакрально-

го ландшафту, його дефініцію, а також класифікацію. У Росії зміст поняття сакральний ландшафт досліджували М. Кулешова [7], О. Окладнікова [14]. У контексті наших досліджень [10; 11] сакральний ландшафт розглядається як природна, природно-антропогенна, антропогенна система, пов'язана з певними життєвими символами, міфами, вагомими подіями, релігійними почуттями, має надзвичайно ціннісне значення для людини, або групи людей та потребує особливого вшанування й охорони.

Метою роботи є дослідження структури та гідрогеологічних передумов формування водних джерел у структурі сакрального ландшафту. Для досягнення цієї мети вирішувалися такі завдання:

- дослідити гідрогеологічні умови формування водних джерел Волинської області;
- проаналізувати особливості структури сакрального ландшафту, складовою якого є водне джерело;
- визначити складові просторової структури сакрального ландшафту;
- охарактеризувати водні джерела Волинської області, які пов'язані з релігійними подіями, міфами, символами.

Виклад основного матеріалу. У формуванні водних джерел гідрогеологічний чинник є провідним. Волинська область розміщена в межах Волино-Подільського артезіанського басейну, в якому поширені прісні та мінералізовані підземні води [17]. Гідрогеологічні особливості досліджуваної території визначаються геолого-структурними, кліматичними та геоморфологічними чинниками. Найбільше значення для формування сучасної гідрогеологічної ситуації мають водоносні горизонти неоплейстоценових і голоценових відкладів, а також верхньої крейди.

Між усіма водоносними горизонтами четвертинних відкладів немає неперервних водотривких пластів, тому

в межах усієї досліджуваної території четвертинні відклади формують єдиний водоносний комплекс.

Перший від поверхні водоносний горизонт болотних і озерно-болотних відкладів має потужність пересічно 1–5 м і спостерігається у заплавах річок. Водоносний горизонт алювіальних відкладів голоцену сягає 5–6 м і пов'язаний із річковими долинами [4]. Водоносний горизонт алювіальних відкладів перших надзаплавних терас належить до верхнього неоплейстоцену, а водоносний комплекс моренних та озерно-льодовикових відкладів – до середнього неоплейстоцену. Водоносний горизонт флювіогляціальних і моренних відкладів нижнього неоплейстоцену має фрагментарне поширення.

На території Волинської височини водоносними є відклади палеогену та окського зледеніння у межах понижень крейдового рельєфу, які розповсюджені спорадично. Тут подекуди трапляється верховодка, пов'язана з лінзоподібними утвореннями піску в лесових відкладах. У долинах річок Волинської височини водоносними є голоценові утворення заплав, русел та боліт.

Хімічний склад ґрунтових вод, тобто першого від поверхні водоносного горизонту, залежить від клімату, рельєфу, мінерального складу і фізико-механічних властивостей водовміщуючої товщі та її покрівлі.

На підвищених ділянках води належать переважно до гідрокарбонатно-кальцієвого типу, з мінералізацією 0,2–0,5 мг/л [17]. В умовах Волинського Полісся, тобто на рівнинних, майже нерозчленованих ділянках, де підземний стік дуже сповільнюється, а місцевість заболочується, у хімічному складі ґрунтових вод з'являються сполуки окису азоту в підвищеній кількості та залізо болотного походження.

Підземні води Волинської області належать до гідрокарбонатного класу, групи кальцію переважно першого або ж другого типу.

Водні джерела формуються в межах ділянок природного виходу підземної води на земну поверхню там, де водоносний горизонт пересікається земною поверхнею, тобто у зниженнях рельєфу, на схилах ярів, балок тощо [12].

Джерела, які живляться верховодкою та безнапірними міжпластовими ґрунтовими водами, називаються *низхідними*. Такі джерела функціонують лише під час випадання та інфільтрації атмосферних опадів, а в посушливі періоди року вони пересихають. Більшість таких джерел приурочено до ерозійних урізів річкових долин, тому їх ще називають ерозійними джерелами.

Висхідні джерела – це джерела, які живляться напірними водами і виходять на земну поверхню завдяки гідростатичному тиску. Їхні виходи приурочені до країв областей артезіанських басейнів, або зон розвитку тектонічних порушень і спостерігаються у вигляді фонтануючих струменів води. Це можуть бути ерозійні джерела напірних вод, або джерела, що проклали собі шлях через відносно слабопроникні відклади, які перекривають водоносний горизонт.

Водні джерела Волинської області найчастіше формуються в долинах річок, балках, ярах, тобто живляться верховодкою, що зумовлено фізико-географічними особливостями цієї території. Ці водні об'єкти мають велике значення для підтримання водного балансу поверхневих вод. Деякі із джерел мають унікальну природну цінність, крім того, це об'єкти уваги вчених, багато з них мають значення як пам'ятки природи та історії. До того ж, при виникненні надзвичайної ситуації, водні джерела часто залишаються постачальниками питної води.

З метою визначення особливостей досліджуваного сакрального ландшафту проведемо аналіз поняття

структура. Структура містить склад із підпорядкованих систем, їхнє взаємне розташування (просторову, або морфологічну структуру) та різні взаємодії між ними (функціональну структуру), і все це у динаміці, мінливості та просторі й часі [9]; структура – це узагальнена характеристика специфічних системних властивостей, яка фіксує в абстрактній формі елементи, відношення, зв'язки системи, їхню організацію тощо [19].

Будь-який географічний конструкт вибудовується за певною структурною схемою. Найпростіша така схема – це умовне графічне (математичне та ін.) зображення елементів системи і зв'язків між ними [13]. Структура природно-територіальної системи розглядається як мінлива системна впорядкованість у вигляді інваріантної сутності організації, яку становлять механізми її просторово-часового функціонування, внутрішньоконпонентні та внутрішньомерджентні складові як вияв цілісності [16]. Як антропогенізована структура розглядаються просторово складні поєднання корінних та умовно корінних компонентів із похідними, створеними людиною компонентами довкілля [5].

Схема класифікації структур географічної системи вирізняє такі основні типи структур:

– просторові, зокрема вертикальні (топічні), територіальні (хоричні);

– часові, зокрема функціональні й етологічні [20].

Конфігурація сакрального ландшафту має плямисту структуру, фоном якої є ландшафтні комплекси зі звичайним рівнем сакральності, а ядрами – місця з підвищеним рівнем (особливо священні) [2]. На думку В. Воловика [1], для кожного етносу, який населяє відповідний етнокультурний ландшафт, сакральними ядрами будуть різні місця, або об'єкти. Дослідником побудовано модель сакрального ландшафту для моноетнічного й поліетнічного ландшафту. Така модель відповідає ідеї "сакральної центропериферії", де в ландшафті мешкають одновірці, підпорядковані єдиному Богу з відповідним єдиним сакральним порядком [6]. Однак, як нами зазначалося [10], сакральний ландшафт охоплює не лише релігійні системи. Оскільки процес сакралізації зумовлюється наділенням природних, природно-антропогенних, антропогенних об'єктів, незвичайними властивостями (священним змістом), сакральний ландшафт трактується як символічно маркована географічна система, сформована духовним досвідом людини, який за своєю суттю є ширшим, ніж релігійний досвід.

Н. Лавринова побудувала модель географічного ландшафту, де виділяє сакральний ландшафт. Історія формування виділених складових у цій моделі має такі періоди:

– формування природної основи;

– формування етнооснови, що формує культурний зміст територіальної системи;

– створення комплексів культури, які є елементами надбудови, що визначають і характеризують культурний зміст територіальної системи [8]. Автор бачить такі комплекси через призму дій, звичаїв, ідей, почуттів.

Сакральний ландшафт є складною системою, де взаємодіють не тільки природна та антропогенна складові, але й духовна, функцією якої є передача від покоління до покоління національної спадщини, тобто об'єктів культурної спадщини, які перебувають у складі природного середовища, власне ландшафтів, що також є елементом історико-культурної спадщини. У зв'язку з цим можна говорити про цілісність і структурність просторової організації сакрального ландшафту, оскільки він містить природні й культурні елементи.

У складі дохристиянських сакральних ландшафтів, як правило, містився водний об'єкт. У 1935 р. англійський археолог К. Бутбі у своїй статті "Релігія кам'яного часу" указує, що під кожним досліджуваним ним святилищем знайдені підземні джерела. Давні культові споруди будувалися як правило у місцях скупчення підземних вод. Знання про особливості енергосистеми Землі використовувалися в усі часи. Виняткова особливість сакральних ландшафтів, у структурі яких є водне джерело, можна пояснити великою теплоємністю самої води. Тому показник теплового випромінювання, що надходить із надр Землі, яке проходить крізь водні потоки, дещо спотворюється. Крім того, вода має достатню велику діелектричну сталу, тому навколо водних потоків змінюється електромагнітне поле Землі, що вказує на особливості досліджуваних ландшафтів. Вода у джерелах, як правило, хорошої якості, прозора, придатна для пиття. Біля водних джерел, які мають особливе значення для певної групи людей, споруджуються криниці, каплиці, церкви, інші архітектурні форми.

Досліджувані сакральні ландшафти характеризуються часовою мінливістю й генетичною диференційованістю. Такі територіальні системи формуються не в ізольованому просторі, а у структурі вже наявних природних, природно-антропогенних чи антропогенних ландшафтів, просторова організація яких визначається їхніми властивостями й характером внутрішніх зв'язків. Відповідно структура природних ландшафтів є сукупністю найбільш стійких зв'язків між складовими частинами системи, які сформувалися у процесі еволюції.

Структура природно-антропогенного ландшафту визначається сукупністю найбільш стійких антропогенно модифікованих зв'язків між структурними складовими системи та окремими антропогенними елементами.

Ландшафти антропогенного походження характеризуються структурою, що визначається сукупністю відносно стійких і нестійких антропогенно контрольованих й антропогенно модифікованих зв'язків між структурними складовими антропогенної системи, які сформувалися у процесі якісного перетворення природних та природно-антропогенних ландшафтів [15]. Функціонування сакральних ландшафтів забезпечується безперервною трансформацією речовини, енергії, інформації всередині системи, а також між різними системами.

Сакральний ландшафт характеризується поліструктурністю, тобто наявністю таких структур:

- просторова структура, для якої наявне просторове співвідношення та узгодженість внутрішніх частин;
- часова, яка визначається певною зміною станів системи, що виявляється у вигляді сезонної ритміки та багаторічної перебудови їх зв'язків;
- морфологічна структура, оскільки сакральний ландшафт перебуває в межах морфологічної одиниці ландшафту. Така структура характеризується ієрархічністю, тобто функціонально-упорядкованим розташуванням структурних частин географічного ландшафту від нижчого до вищого, від фації до ландшафтної місцевості.

Будь-яка сакралізація пов'язана з пошуком центру, тому просторова структура сакрального ландшафту, складовою якого є водне джерело, частіше має вигляд моноцентричної системи, яка складається із низки підсистем, що пов'язані між собою тісними взаємозв'язками (рис. 1):

- Ландшафтна структура складається з емерджентно цілісних взаємодіючих диференційованих системних утворень, що сформувалися внаслідок закономірного розвитку територіальних єдностей.

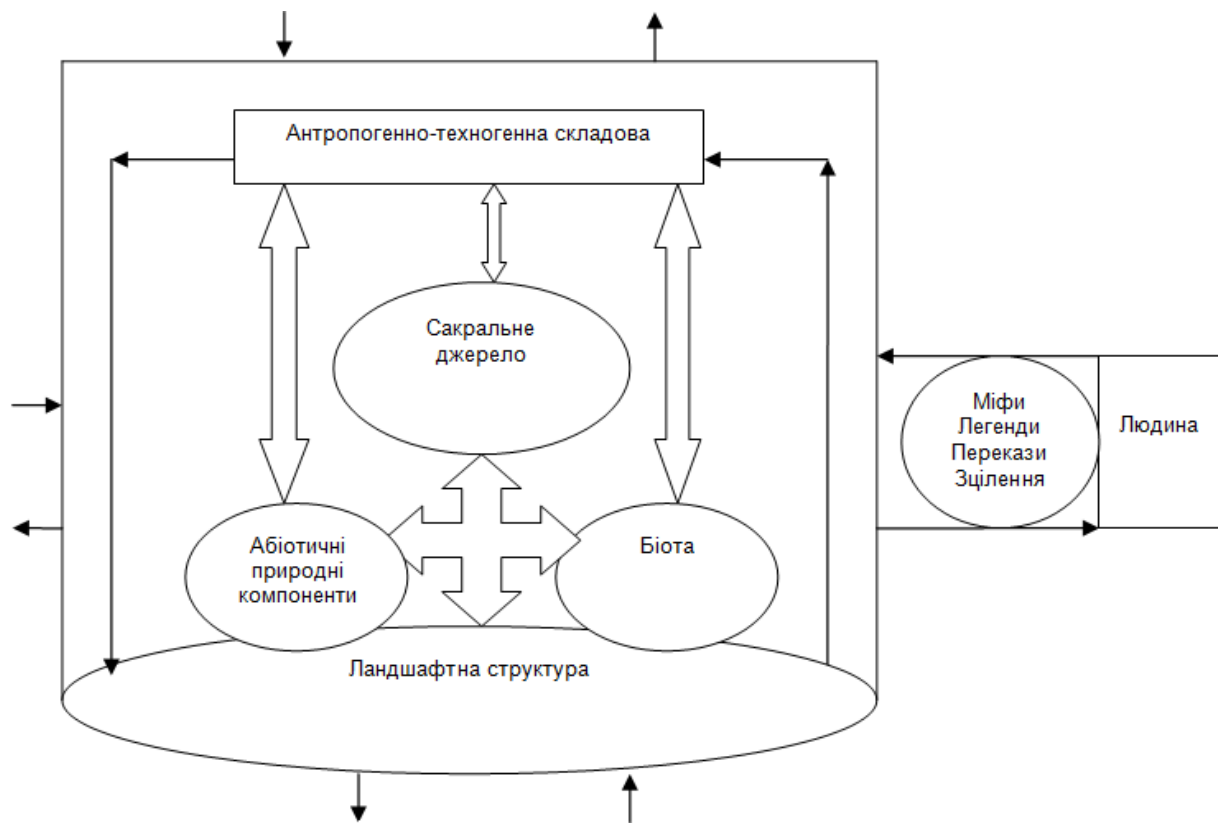

Рис. 1. Просторова структура сакрального ландшафту

– Водне джерело, яке є ядром, або центром сакрального ландшафту, має велике сакральне, культурне, лікувальне, естетичне значення для певної групи людей. Із розвитком суспільства сакральна цінність такого джерела змінюється. Це зумовлено закономірними змінами ідеології, культури, релігійних запитів, у результаті чого змінювався не тільки сам ландшафт, але і його функція.

– Абіотичні природні компоненти охоплюють гідрогеологічні, геоморфологічні, мікрокліматичні особливості сакрального ландшафту.

– Рослинний і тваринний світ, що сформувався в межах сакрального ландшафту.

– Антропогенно-техногенна складова визначається певним інфраструктурним забезпеченням сакрального ландшафту, зокрема: асфальтована стежка до джерела, криниця, побудовані каплиця, церква. Оскільки низхідні безнапірні джерела вимагають екологічного та санітарного догляду через можливість їхнього замулення, пересихання, забруднення, тому ця підсистема відіграє також важливе значення у функціонуванні ландшафту.

– Людина сприймає водне джерело у структурі сакрального ландшафту не як об'єкт для задоволення господарських потреб, а як об'єкт, який потребує поклоніння, вшанування й охорони. Інструментами сакралізації водних джерел служать легенди, міфи, вияв чуда, перекази про зцілення і т. п.

Волинська область має значний потенціал водних джерел, які мають свою історію завдяки переказам та легендам. Такі джерела мають сакральне значення для жителів місцевих сіл, а подекуди й регіону.

За даними Волинського обласного управління водних ресурсів в області налічується 74 функціонуючих природних джерела, із них 13 – освячені, проте за нашими дослідженнями загальна кількість функціонуючих джерел перевищує 84. Найбільша кількість природних джерел фіксується у Камінь-Каширському – 17, Маневицькому – 11, Ковельському – 11 районах. Безперечно, у процесі дослідження ці показники можуть змінюватися, оскільки низхідні безнапірні джерела області можуть зникнути через замулення, пересихання, забруднення. Нами досліджено природні водні джерела, які пов'язані з певними релігійними подіями, міфами, символами.

У межиріччі р. Західний Буг та його правої притоки р. Луги, неподалік від с. Будятич Іваничівського району Волинської області, розташоване водне джерело. Перший від поверхні водоносний горизонт у межах джерела міститься у відкладах турон-сенону верхньої крейди, який живиться за рахунок інфільтрації атмосферних опадів та підпливу вод тектонічних порушень із глибини. Цей водоносний горизонт відділяється від верхнього четвертинного водного комплексу корою звітрування крейди писальної та мергелю. Саме джерело стало відомим своїми лікувальними властивостями ще з 1637 р. За переказами, у той час біля джерела з'явилася ікона Божої Матері, яка пізніше була занесена до Будятичівського храму. За легендою, вода цього джерела зцілювала від різних недуг. За радянських часів джерело неодноразово намагалися знищити місцеві партійці. У 60-х рр. XX ст. капличку на місці джерела було зруйновано, а джерело засипали землею. Старожили Іваничівського району розповідають, що для відновлення джерела сходились люди з усього села. По-тайки у ночі та на світанку приходили сюди, щоб поклонитися святому місцю. Нині на джерелі збудовано криничку, а біля неї – каплицю. Ця територія стала об'єктом паломництва. До сакрального джерела приїжджають люди з різних областей України та із-за кордону.

У с. Стара Лішня Іваничівського району Волинської області розташоване прісне освячене джерело Святого Духа. Джерело сформувалося у відкладах верхньої крейди. Водоносність цієї товщі порід зумовлена їхньою тріщинуватістю. Старожили села розповідають, що вода у джерелі була помічною тим, хто мав проблеми із зором. За радянських часів джерело було занедбане. І у 90-х рр. XX ст. закинуту садибу, на якій було джерело, викупило подружжя Зрумів. Джерело почистили, хрести відновили. Пізніше із Закарпаття було привезено скульптуру Божої Матері. Ця територія служить не тільки для споживання джерельної води, а й для поклоніння сакральному місцю. Тут проводяться регулярні заходи щодо облаштування сакрального ландшафту, зокрема і збереження самого джерела.

Поблизу с. Ласків Володимир-Волинського району Волинської області розташоване прісне джерело пророка Іллі та апостола Іоанна Хрестителя. У гідрогеологічному плані джерело сформувалося на ділянці, де перші від поверхні водоносні горизонти поширені у сучасних болотних алювіальних відкладах. Пересічна глибина рівня ґрунтових вод сягає 1,25–1,50 м. У 1888 р. мешканцями с. Орани побудована церква на честь Покрови Пресвятої Богородиці, а джерело поруч із храмом шанувалося як святе місце. Місцеві селяни досі вважають воду зі святого джерела цілющою, на підтвердження чого розповідають безліч випадків зцілення від хвороб. Наприкінці 50-х рр. XX ст. церкву було зруйновано, зникло і с. Орани, у занепад прийшло і святе джерело. У день пам'яті пророка Божого Іллі у 2010 р. після Божественної літургії монахами Низкиницького монастиря це джерело було освячене й укріплено до нього стежку, планувалося облаштування купальні. Однак на сьогодні стежка до джерела заросла травами, джерело – замулилося.

За сім кілометрів від с. Сильне Ківерцівського району Волинської області у лісі міститься колодязь, вода якого, за переказами, зцілювала хворих. Тут віддавна молилися у разі посухи. У геологічному плані ця територія складена крейдою, мергелем. Перші від поверхні водоносні горизонти розташовані у верхньо-середньочетвертинних еолово-делювіальних відкладах. 6 травня 2011 р. священниками було освячено каплицю, яку спорудили над колодязем. Криниця відома тим, що віддавна біля неї молилися в часи посухи, а також у день великомученика Юрія Переможця. За переказами, відомі кілька зцілень на тому місці.

Неподалік від с. Куснище Любомльського району Волинської області знаходиться прісне джерело, яке за переказами літніх людей, допомагає людям із хворобами нирок та печінки, а також позбавляє від тютюнокуріння. Тут перші від поверхні водоносні горизонти розташовані у верхньо-середньочетвертинних еолово-делювіальних відкладах. Нині на водному джерелі встановлено капличку.

Висновки. Дослідження гідрогеологічної ситуації Волинської області засвідчує, що при формуванні водних джерел найбільше значення мають водоносні горизонти неоплестоценових і голоценових відкладів, а також верхньої крейди. Підземні води досліджуваної території належать до гідрокарбонатного класу, групи кальцій переважно першого або ж другого типу.

Водні джерела Волинської області найчастіше формуються у долинах річок, балках, ярах, тобто живляться верховодкою, що зумовлено фізико-географічними особливостями цієї території.

У просторовій структурі сакрального ландшафту можна виокремити такі складові: власне ландшафтна структура, абіотичні природні компоненти, рослинний і тваринний світ, водне джерело, антропогенно-техногенна складова, людина.

Серед найвідоміших водних джерел Волинської області, які можуть використовуватися як об'єкти паломництва і поклоніння, можна виділити: водне джерело у межириччі Західного Бугу та його правої притоки р. Луга, недалеко від с. Будятичі Іваничівського району; водне джерело в с. Стара Лішня Іваничівського району; водне джерело поблизу с. Ласків Володимир-Волинського району; водне джерело у семи кілометрах від с. Сильне Ківерцівського району. З метою збереження водних джерел Волинської області, що перебувають у структурі сакральних ландшафтів, необхідно проводити екологічний моніторинг, розробити й запровадити систему заходів, що покращить їх естетичний, екологічний, санітарний стан та забезпечить охорону.

Список використаних джерел:

1. Воловик В. М. Етнокультурні ландшафти: регіональні структури і природокористування: моногр. / В. М. Воловик. – Вінниця, 2013.
2. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: моногр. / М. Д. Гродзинський. – К., 2005. – Т. 2.
3. Денисюк Г. І. Антропогенне ландшафтознавство: у 2-х ч.: навч. посіб. Ч. I: Глобальне антропогенне ландшафтознавство / Г. І. Денисюк. – Вінниця, 2012.
4. Зузук Ф. В. Осушені землі Волинської області та їх охорона: моногр. / Ф. В. Зузук, Л. К. Колошко, З. К. Карпюк. – Луцьк, 2012.
5. Іванов Є. Ландшафти гірничопромислових територій: моногр. / Є. Іванов. – Львів, 2007.
6. Кизима В. В. Ландшафтна сутність Бога или "Божественная" природа ландшафта? / В. В. Кизима // Зб. Totallogy – XXI. – К., 2003.
7. Кулешова М. Е. Управление культурными ландшафтами и иными объектами историко-культурного наследия в национальных парках / М. Е. Кулешова. – М., 2002.
8. Лавринова Н. Н. Модель взаимодействия географического, культурного и сакрального ландшафтов / Н. Н. Лавринова // Вестн. Тамбовск. ун-та. Серия: Филологические науки и культурология. – 2015. – Вып. 2 (2).
9. Мазинг В. В. Что такое структура биогеоценоза / В. Мазинг // Проблемы биогеоценологии. – М., 1973.
10. Міщенко О. В. Сакральний ландшафт: зміст та функції / О. В. Міщенко // Вісн. Київ. ун-ту. Серія: Географія. – 2018. – Вип. 1 (70).
11. Міщенко О. В. Трагування терміну сакральний ландшафт / О. В. Міщенко // Географічна наука та освіта: від констатації до конструктивізму: зб. наук. пр. – К., 2018.
12. Міщенко О. В. Цілющі джерела Волинської області / О. В. Міщенко, Л. М. Черчик // В Миколаївські читання: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 12–13 травня 2016 р.) – Луцьк, 2016.
13. Нечипоренко В. І. Структурний аналіз систем (ефективність і надійність) / В. І. Нечипоренко. – М., 1977.
14. Окладникова Е. А. Сакральний ландшафт: теорія і емпіричне дослідження: моногр. / Е. А. Окладникова. – М.; Берлін, 2014.
15. Петлін В. М. Методологія та методика експериментальних ландшафтознавчих досліджень / В. М. Петлін. – Львів, 2009.

16. Петлін В. М. Конструктивне ландшафтознавство / В. М. Петлін. – Львів, 2006.
17. Природа Волинської області / за ред. К. І. Геренчука. – Львів, 1975.
18. Романчук С. П. Сакральні ландшафти // Гуманитарн. еколог. журн. – 2002. – Т. 4. – Вип. 1.
19. Садовський В. Н. Основания общей теории систем / В. Н. Садовский. – М., 1974.
20. Самойленко В. М. Математичне моделювання в геокології: навч. посіб. / В. М. Самойленко [Електронний ресурс]. – К., 2003.

References:

1. Volovyk V. M. Etnokulturni landshtafy: rehionalni struktury i pryrodokorystuvannya: monohrafiia / V. M. Volovyk. – Vinnytsia, 2013.
2. Hrodzynskiy M. D. Piznannia landshtafu: mistse i prostir: monohrafiia: in 2 tomes / M. D. Hrodzynskiy. – K., 2005. – T. 2.
3. Denysuk H. I. Antropohenne landshtafotznavstvo: navch. posib. Ch. I. Hlobalne antropohenne landshtafotznavstvo / H. I. Denysuk. – Vinnytsia, 2012.
4. Zuzuk F. V. Osusheni zemli Volynskoi oblasti ta yikh okhorna: monohrafiia / F. V. Zuzuk, L. K. Koloshko, Z. K. Karpiuk. – Lutsk, 2012.
5. Ivanov Ye. Landshtafy hirnychopromyslovykh terytorii: monohrafiia / Ye. Ivanov. – Lviv, 2007.
6. Kizima V. V. Landshtafnaya suschnost Boga ili "Bojestvennaya" priroda landshtafa? // Zb. Totallogy – XXI / V. V. Kizima. – K., 2003.
7. Kuleshova M. E. Upravlenie kulturnymi landshtafami i inyimi obyektami istoriko-kulturnogo naslediya v natsionalnykh parkah / M. E. Kuleshova. – M., 2002.
8. Lavrinova N. N. Model vzaimodeystviya geograficheskogo, kulturnogo i sakralnogo landshtafov / N. N. Lavrinova // Vestnik Tambovskogo universiteta. Seriya: Filologicheskie nauki i kulturologiya. – 2015. – Vyp. 2 (2).
9. Mazing V. V. CHto takoe struktura biogeotsenoza / V. V. Mazing // Problemy biogeotsenologii. – M., 1973.
10. Mishchenko O. V. Sakralnyi landshtaf: zmist ta funktsii / O. V. Mishchenko // Visn. Kyivskoho un-tu. Seriya: Heohrafiia. – 2018. – Vyp. 1 (70).
11. Mishchenko O. V. Traktuvannya terminu sakralnyi landshtaf / O. V. Mishchenko // Heohrafichna nauka ta osvita: vid konstatacii do konstruktivizmu: zb. nauk. prats. – K., 2018.
12. Mishchenko O. V. Tsiliushchi dzherela Volynskoi oblasti / O. V. Mishchenko, L. M. Cherchik / V Mykolaivski chytannia: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Lutsk, 12–13 travnia 2016 r.) – Lutsk, 2016.
13. Nechiporenko V. I. Strukturniy analiz sistem (effektivnost i nadejnost) / V. I. Nechiporenko. – M., 1977.
14. Okladnikova E. A. Sakralnyi landshtaf: teoriya i empiricheskie issledovaniya: monografiya / E. A. Okladnikova. – M.; Berlin, 2014.
15. Petlin V. M. Metodolohiia ta metodyka eksperymentalnykh landshtafotznavykh doslidzhen / V. M. Petlin. – Lviv, 2009.
16. Petlin V. M. Konstruktivne landshtafotznavstvo / V. M. Petlin. – Lviv, 2006.
17. Pryroda Volynskoi oblasti / za red. K. I. Herenchuka. – Lviv, 1975.
18. Romanchuk S. P. Sakralnye landshtafy // Gumanitarniy ekologicheskij jurnal. – 2002. – T. 4. Vyp. 1.
19. Sadovskiy V. N. Osnovaniya obschey teorii sistem / V. N. Sadovskiy. – M., 1974.
20. Samoilenko V. M. Matematychnye modelivannia v heeokolohii / V. M. Samoilenko: navch. posib. [Elektronna versiiia]. – K., 2003.

Надійшла до редколегії 31.10.18

Е. Мищенко, канд. геогр. наук, доц.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк, Украина

ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ В СТРУКТУРЕ САКРАЛЬНОГО ЛАНДШАФТА

Исследования гидрогеологической ситуации Волынской области показывают, что при формировании водных источников наибольшее значение имеют водоносные горизонты неоплесточенных и голоценовых отложений, а также верхнего мела.

Обосновано наличие пространственной, часовой, морфологической структур в пределах сакрального ландшафта. В рамках пространственной структуры сакрального ландшафта, в составе которого есть источник, выделены следующие подсистемы: собственно ландшафтная структура, водный источник, абіотические природные компоненты, растительный и животный мир, антропогенно-техногенная составляющая, человек.

Исследованы источники Волынской области, которые связаны с религиозными событиями, мифами, символами, а также имеют сакральное значение для жителей местных сел, а иногда и региона.

Обоснована необходимость проведения экологического мониторинга, разработки системы мероприятий, которые обеспечат не только охрану и сохранение источников области, но и улучшат их эстетическое, экологическое и санитарное состояние.

Ключевые слова: водный источник, сакральний ландшафт, структура, Волынская область.

O. Mischenko, PhD Geography, Associate Professor
Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

THE SPRINGS OF VOLYN REGION IN THE STRUCTURE OF THE SACRED LANDSCAPE

Sacred landscape is a natural anthropogenic system which is associated with certain life symbols, myths, important dates, and religious feelings. It is of an extreme importance to a person or a group of people, and is paid special attention.

Water has been one of the main sacred symbols in the society both in the past and present. In the religious rituals around the world, water has always been given the key role. In Ukraine, among all water sources, springs are often considered sacred. This is due to the legends about the healing power of spring water and the miracles observed in it (connected with religious objects or saints). Sacred springs constitute a special type of water sources. They are used in different rituals, for example, when asking for a rain or in the rituals to end a drought.

The studies of the hydrogeological situation in Volyn region show that in the process of springs' formation, the aquifers of the Neopleistocene, Holocene and Cretaceous deposits play an important role. The groundwater in the given area belongs to the hydrocarbonic class (with the calcium group mainly of the first or second type). The springs of Volyn region are often formed in the valleys of rivers, and ravines. They are supplied by groundwater. This is due to the physical and geographical characteristics of the region.

The peculiarities of the springs in the structure of the sacred landscape are described. The water in these springs is usually transparent, of good quality, and is safe to drink.

The sacred landscape is regarded as a complex system, where not only natural and anthropogenic, but also spiritual components interact with each other. Their function is to convey historical information to the future generations.

The study describes the spatial, temporal, and morphological structure within the sacred landscape. The spatial structure of the sacred landscape contains the following components:

- landscape structure. It consists of the integral system formations, which are the result of the development of area unities;*
- spring. It is the nucleus, or the center of the sacred landscape. It has a spiritual, cultural, healing, aesthetic value for a certain group of people;*
- abiotic components include hydrogeological, geomorphological, microclimatic characteristics of the sacred landscape;*
- flora and fauna;*
- anthropogenic and technological component. It includes a certain infrastructure within the sacred landscape (for example, a paved road leading to the spring, a well, a chapel, a church);*
- human.*

Due to the fact that the springs' aquifer is usually close to the surface and the water is not pumped, springs require environmental and sanitary care due to the possibility of siltation, drying up, and pollution. That is why this subsystem also plays an important role in the landscape functioning.

The most famous water sources in Volyn region, which are also used as pilgrimage and worship destinations, are the following: the spring between the Bug river and its right tributary Luha (not far from Budiatychi in Ivanychivsk raion), the spring in Stara Lishnia village (Ivanychivsk raion), the spring in Laskiv village in Volodymyr-Volynsk raion, the spring in Kivertsi raion (7 km away from Sylne village).

In order to preserve the water springs within the sacred landscape in Volyn region, it is necessary to monitor the ecological situation, to take measures that will ensure not only their conservation, but also will improve their aesthetic, ecological, sanitary condition.

Keywords: spring, sacred landscape, structure, Volyn region.